

בס"ד

פרשת בני גד ובני ראובן לפרשת מטות

אֲתֶהוּן חוֹת יֵאִיר: (מב) וְנִבַח הַלֵּךְ וַיִּלְכְּדוּ אֶת קָנֶת וְאֶת בְּנֵי תִיקָה וַיִּקְרָא לָהּ נִבַח בְּשֵׁמוֹ:

2. רמב"ן על ל"ב, ה', ד"ה ויבאו

והנה משה חשד אותם כי יאמרו כן מפחד אנשי ארץ כנען, שאמרו בהם המרגלים (י"ג, לא) 'לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו', ולכן אמר להם (- משה לבני השבטים) שאינם בוטחים בה', כאבותם, ויסף עוד להענישם כהם להניחם במדבר. **ולכך ענו אותו: חלילה שנירא מהם**, אבל נעבור חלוצים למלחמה ונהיה מהירים וראשונים לפני העם להילחם באויבי ה', כי לחמנו הם.

3. ר"י אברבנאל

והנה בני גד ובני ראובן פחדו קראם ורעדה מדברי משה רבנו עליו השלום, ורצו לומר לו שחוץ ממעלת תורתו [= 'במחילת כבודו'] לא הבין כוונתם. כי הם באמרו 'אל תעברנו את הירדן' לא כיוונו שלא ילכו שמה עם אחיהם, אלא לעניין הירושה אמרו כן, שלא יעבירו שמה להתנחל בארץ. ומפני כבודו ניגשו אליו (פסוק טז): **"ויגשו אליו ויאמרו... ואנחנו נחלץ חשים..."** לומר באוזניו: אדונו, לא הבנת דברינו וכוונתנו... אין אנחנו רוצים לשבת פה מעתה, אבל... נחלץ חשים... ונלך למלחמה עם אחינו.

4. ר' יצחק עראמה "בעל העקדה"

יש לעורר ספק עצום על דבריו של משה רבנו עמהם, והוא: **כי היה מהראוי שישאל להם בתחילה אם היה רצונם לעבור עמהם למלחמה אם לאו.** ואם יאמרו לו מה שאמרוהו באחרונה, למה יחרפם על פניהם באמור להם כל אותן קנטורין וחירופין, ולא נתקררה דעתו עד ששלח יד לשונו באבותיהם (פסוק יד)... וכדומה, שבהשיבן דבר לאמר: 'גדרת צאן נבנה' וגוי' ויאמרו נחלץ חשים' וגוי' שהתנחם מאוד על מה שהתריס כנגדם [על] לא פשעם ולא חטאתם, ומוטב שלא יעשה כן, כי לא אדם הוא להינחם.

אמנם הנראה בזה הוא כי הנה משה אדונו עליו השלום בעוצם חכמתו עמד על אימות כוונתם, ולבו לב חכם אשר לימינו, וירה חצים שונים אל כל אשר יהיה בלבם ולא יחטיא... ומהנראה שכאשר חשב להם, כן היה בלבם.

כי מתחילה לא היה בדעתם לעבור עמהם למלחמה. וזה מה שאמרו 'אל תעברנו את הירדן'.

ועוד: כי לא נאמר (בפסוק טז) 'ויאמרו אליו בני גד ובני ראובן גדרת צאן' וגוי' אלא **"ויגשו אליו ויאמרו" וגוי'.**

דמשמע ששמעו דבריו [של משה] ונתייעצו עליהם, ואחר כך חזרו אליו עם התשובה החיא.

1. במדבר ל"ב

(א) ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד עצים מאד ויראו את ארץ יעזר ואת ארץ גלעד והנה המקום מקום מקנה: (ב) ויבאו בני גד ובני ראובן ויאמרו אל משה ואל אלעזר הכהן ואל נשיאי העדה לאמר: (ג) עטרות ודיבן ויעזר ונמרה וחשבון ואלעלה ושבם ויבאו ובען: (ד) הארץ אשר הפה יהוה לפני עדת ישראל ארץ מקנה הוא ולעבדיך מקנה:

(ה) ויאמרו אם מצאנו חן בעיניך יתן את הארץ הזאת לעבדיך לאחזה אל תעברנו את הירדן:

(ו) ויאמר משה לבני גד ולבני ראובן האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשבּו פה: (ז) ולמה תנואון ו\ תניאון\ את לב בני ישראל מעבר אל הארץ אשר נתן להם יהוה:

(ח) כה עשו אבותיכם בשלחי אתם מקדש ברנע לראות את הארץ: (ט) ויעלו עד נחל אשכול ויראו את הארץ ויניאו את לב בני ישראל לבלתי בא אל הארץ אשר נתן להם יהוה: (י) ויחר אף יהוה ביום ההוא וישבע לאמר: (יא) אם יראו האנשים העלים ממצרים מִבְּן עֶשְׂרִים שָׁנָה ומעלה את האדמה אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב כי לא מלאו אחרי: (יב) בלתי קלב בן יפנה הקנזי ויהושע בן נון כי מלאו אחרי יהוה: (יג) ויחר אף יהוה בישראל וינעם במדבר ארבעים שנה עד תם כל הדור העשה הרע בעיני יהוה:

(יד) והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים לספות עוד על חרון אף יהוה אל ישראל: (טו) כי תשובו מאחרי ויסיף עוד להניחו במדבר ושחתם לכל העם הזה:

(טז) ויגשו אליו ויאמרו גדרת צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו: (יז) ויאמרו נחלץ חשים לפני בני ישראל עד אשר אם הביאנום אל מקומם וישב טפנו בערי המבצר מפני ישיבי הארץ: (יח) לא נשוב אל בתינו עד התנחל בני ישראל איש נחלתו: (יט) כי לא נחל אתם מעבר לירדן והלאה כי באה נחלתנו אלינו מעבר הירדן מזרחה:

(כ) ויאמר אליהם משה אם תעשו את הדבר הזה אם תחלצו לפני יהוה למלחמה: (כא) ועבר לכם כל חלוץ את הירדן לפני יהוה עד הורישו את איביו מפניו: (כב) ונכבשה הארץ לפני יהוה ואחר תשבּו והייתם נקים מיהוה ומישראל והייתה הארץ הזאת לכם לאחזה לפני יהוה: (כג) ואם לא תעשו בן הנה חטאתם ליהוה ודעו חטאתכם אשר תמצא אתכם: (כד) בנו לכם ערים לטפכם וגדרת לצנאכם והיצא מפיהם תעשו: (כה) ויאמר בני גד ובני ראובן אל משה לאמר עבדיך יעשו פֶּאֶשֶׁר אֲדֹנָי מִצְוָה: (כו) טפנו נשינו מקננו וכל בהמתנו יהיו שם בערי הגלעד: (כז) ועבדיך יעברו כל חלוץ צבא לפני יהוה למלחמה פֶּאֶשֶׁר אֲדֹנָי דָּבָר:

... (לט) וילכו בני מכיר בן מנשה גלעד וילפדה ויורש את האמרי אשר פה: (מ) ויתן משה את הגלעד למכיר בן מנשה וישב פה: (מא) ויאיר בן מנשה הלך וילכד את חותיהם ויקרא

בהזכרה זו לומר שאינם מבקשים דבר שמסרו עליו (- בני ישראל) נפשם, רק מה שהכה ה' לפניהם, לא בחרבם ולא בקשתם.

10. הזיקה בין משמעות בקשתם של שני השבטים לבין מעשה המרגלים

מעשה המרגלים (ח-ט)	התוכחה (ז)
כה עשו אבתיכם... ויניאו את לב בני ישראל	ולמה תנואון (תניאון קרי) את לב בני ישראל
לבלתי בא אל הארץ אשר נתן להם ה'.	מעבר אל הארץ אשר נתן להם ה'.

11. העונש שעלולים בני גד ובני ראובן להביא על בני דורם שלהם אם תתמלא בקשתם

עונש דור יוצאי מצרים	תוצאת בקשתם של שני השבטים
ויג' ויחר אף ה' בישראל	(יד) לספות עוד על חרון אף ה' אל ישראל
ויגעם במדבר ארבעים שנה עד תם כל הדור...	(טו) ויסף עוד להניחו במדבר ושחתם לכל העם הזה.

12. איזה "ארץ" רואה כל אחד מהצדדים

1 (א) ויראו את ארץ יעזר ואת ארץ גלעד	(ז) ולמה תניאון... מעבר אל הארץ אשר נתן להם ה'
2 (ד) הארץ אשר הכה ה' לפני עדת ישראל	(ח) ...בשלחי אתם מקדש ברנע לראות את הארץ
3 (-) ארץ מקנה הוא	(ט) ...ויראו את הארץ
4 (ה) יתן את הארץ הזאת	(-) ויניאו... לבלתי בא אל הארץ אשר נתן להם ה'

13. ברכות לא ע"ב

מכאן לחושד את חברו בדבר שאין בו, שצריך לפייסו, ולא עוד אלא שצריך לברכו.

14. רי"א

"אין אני יודע אם באמת ובתמים אתם אומרים ונודרים אשר אמרתם, או אם הוא רמאות שווא ודבר כזב".

5. ההתייחסות לצאן של בני גד וראובן לעומת משה

דבריהם בפסוק טז	דברי משה בפסוק כד
גדרת צאן נבנה למקננו	בנו לכם ערים לטפכם
פה וערים לטפנו.	וגדרת לצנאכם.

6. רש"י על פסוק ט"ז

חסים היו על ממונם יותר מבניהם ובנותיהם, שהקדימו מקניהם לטפם. אמר להם משה: לא כן, עשו העיקר עיקר והטפל טפל, בנו לכם תחילה ערים לטפכם ואחר כך גדרת לצנאכם.

7. במדבר רבה כ"ב, ז

אתה מוצא בבני גד ובני ראובן שהיו עשירים והיה להם מקנה גדול, וחיבבו את ממונם וישבו להם חוץ מארץ ישראל, לפיכך גלו תחילה מכל השבטים... ומי גרם להם? על שהפרישו עצמם מן אחיהם בשביל קניינם. מניין? ממה שכתוב בתורה 'ומקנה רב היה לבני ראובן...'

8. נחמה ליבוביץ

"הם רמזו - אך הוא (משה) לא נרמז".

9. "בעל העקדה"

ונדע את אשר בלבבם ונבוא עד תכונתו אם נתבונן בדבריהם אשר בינם לבינו. הלא תראה כי הם אמרו (טז) 'גדרת צאן נבנה וגו', (יז) 'ואנחנו נחלץ חשים לפני בני ישראל עד אשר הם הביאנו אל מקומם וישב טפנו בערי המבצר', (יח) 'לא נשוב אל בתינו עד התנחל בני ישראל איש נחלתו...'. והנה בכל אלו הדיבורים, מראש ועד סוף, לא זכרו את ה' ולא שמו אליו לב, כמו שהיה ראוי ומחויב בכל המעשים אשר יעשה האדם... וכל שכן בדברים גדולים כאלה, אם מפני שהסכנה גלויה בהם זולתו יתעלה (- בזולת עזרתו) ואם לגודל ערכם, אשר אין ראוי לייחס כי אם אל העליון שבפועלים... אבל ייחסו הכול אל כוחם ועוצם ידם, והיו נשענים בעזיבת טפם על חוזק ערי המבצר שיבנו. וגם בעניין הנחלה אמרו: 'עד אשר אם הביאנו אל מקומם וגו' 'עד התנחל בני ישראל וגו' 'כי באה נחלתנו אלינו וגו' - ולא נזכר שם שמים בפיהם.

ולא נזכר שם שמים בפיהם זולתי במה שאמרו בתחילת דבריהם 'הארץ אשר הכה ה' לפני בני ישראל ארץ מקנה הוא'. וכל דבריהם (בפסוקים טז-יט) מוכיחים על תחילתן, שכיוונו